



EFL KONTEKSTIDA EHTIYOJLAR TAHLILINING AHAMIYATI: UCH TADQIQOT ASOSIDA TAHLILY YONDASHUV

Usmonova Diyoraxon Furkatjon qizi

FarDU, o'qituvchi Ingliz tili amaliy kursi kafedrası E-mail: d.usmonova@pf.fdu.uz

ORCID: 0009-0001-3349-8955 Annotatsiya

Ushbu maqolada uch xil EFL (ingliz tili chet tili sifatida) kontekstida o'tkazilgan ehtiyojlar tahlili tadqiqotlari tahlil qilinadi va ularning natijalari asosida ehtiyojlar tahlilining ta'lim jarayonidagi o'rni va ahamiyati ochib beriladi. Maqolada Eronning arxitektura va tibbiyot sohalarida, shuningdek, Gretsiyaning boshlang'ich maktab kontekstida olib borilgan tadqiqotlar asosida, mavjud English for Specific Purposes (ESP, ingliz tilining kasbiy yoki soha bo'yicha yo'naltirilgan shakli) kurslarining samaradorligi, talaba va o'qituvchilarning ehtiyojlari, o'quv materiallarining mosligi, va metodologik yondashuvlar o'rtasidagi muvofiqlik darajasi tahlil qilinadi. Tadqiqotlar natijalari ehtiyojlar tahlilining faqat til o'rganish maqsadlarini emas, balki pedagogik yondashuv va dastur tuzishda ham muhim omil ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: *Ehtiyojlar tahlili, ESP, EFL, taqqosloviy tahlil, metodologiya, o'quvchilarning ehtiyojlari, til o'rganish, tarmoqqa xos til*

KIRISH BO'LIMI

Chet tilini o'rganish, ayniqsa EFL (ingliz tili chet tili sifatida) kontekstida, samarali bo'lishi uchun o'quvchilarning aniq ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayoni rejalashtirilishi zarur.

English for Specific Purposes (ESP, ingliz tilining kasbiy yoki soha bo'yicha yo'naltirilgan shakli) kurslari ko'plab mamlakatlarda mavjud bo'lsa-da, ular ko'pincha umumlashtirilgan va moslashtirilmagan shaklda o'qitiladi. Bu holat ta'lim samaradorligini pasaytiradi.

Ushbu maqolada ESP ehtiyojlar tahlilining amaliy ahamiyati, turli kontekstlarda qanday metodlar bilan amalga oshirilgani va ularning natijaviyligi o'rganiladi. Taqqosloviy tahlil orqali biz ehtiyojlar tahlilini kurs mazmunini shakllantirishda zaruriy bosqich sifatida asoslashni maqsad qilamiz.

Metodlar bo'limi

Maqolada uchta mustaqil tadqiqotning natijalari tahlil qilindi: Aliakbari & Boghayeri (2014) tomonidan Eron arxitektura talabalari o'rtasida o'tkazilgan ESP ehtiyojlar tahlili, Tzotzou (2014) tomonidan Gretsiya boshlang'ich maktab o'quvchilari bilan olib borilgan EFL ehtiyojlar so'rovi, va Mazdayasna & Tahririan (2008) tomonidan Eron tibbiyot talabalari bilan amalga oshirilgan ESP profili tadqiqoti.

Ushbu maqolada taqqosloviy metoddan foydalanildi. Taqqosloviy metod o'quvchilarning ehtiyojlari, kontekstual farqlar va kurslarning samaradorligini aniqlashda keng qo'llaniladi (Bray, Adamson, & Mason, 2007). Taqqoslash yondashuvi



nafaqat o'xshashlik va farqlarni ko'rsatadi, balki har bir kontekstda qanday pedagogik chora-tadbirlar samarali bo'lishi mumkinligini ham ochib beradi (Hantrais, 1995).

Tahlil uchun tanlangan maqolalar ishonchli metodologiyalar asosida tuzilgan: aralash metodlar, ya'ni so'rovnomalar va intervyular, va statistik tahlillar yordamida olingan natijalar asos bo'ldi. Har bir tadqiqotda ehtiyojlar tahlili vositasi sifatida so'rovnomalar asosiy rolni o'ynagan, bu esa natijalarni taqqoslash imkonini berdi.

Natijalar bo'limi

Uch tadqiqotda ham o'quvchilarning til o'rganish ehtiyojlari va mavjud ESP/EFL kurslarining bu ehtiyojlarga qanchalik javob berayotgani asosiy tahlil markazi bo'ldi. Har bir kontekstda ehtiyojlar o'xshash bo'lsa-da, ularning namoyon bo'lishi va prioritetlari farq qiladi.

Arxitektura talabalari o'rtasida o'tkazilgan tadqiqotda (Aliakbari & Boghayeri, 2014), eng muhim til ko'nikmasi sifatida o'quvchilar ham, bitiruvchilar ham o'qish ko'nikmasini birinchi o'ringa qo'ygan. Texnik matnlar va ilmiy maqolalarni tushunish eng zarur vazifa sifatida ko'rsatilgan. Shuningdek, yozish (ilmiy maqola, kurs ishlari), gapirish (muloqotlar), va tinglash ko'nikmalariga ham muhim ehtiyoj mavjud. Biroq, mavjud ESP kurslar bu ehtiyojlarga javob bermaydi: 60% dan ortiq respondentlar kurs ularning ko'nikmalarini "kam yoki umuman rivojlantirmaganini" bildirgan. Kursning davomiyligi, o'qituvchi profili va darsliklar talabalarining kutganlariga mos kelmagan.

Tzotzou (2014) tomonidan olib borilgan tadqiqot boshlang'ich maktab o'quvchilari orasida o'tkazilgan bo'lib, bu yosh toifasida ehtiyojlar tahlili qanday o'tkazilishi mumkinligini ko'rsatdi. O'quvchilarning aksariyati ingliz tilini internetdan foydalanish, imtihon topshirish va xalqaro til sifatida bilish uchun o'rganayotganini aytgan. Eng sevimli ko'nikmalar o'qish, yozish, va gapirish bo'lsa, tinglash eng qiyin deb topilgan. Shuningdek, bolalar o'yinlar, matn o'qish, internetdan foydalanish, va guruhda ishlash kabi faoliyatlarni afzal ko'rgan. Bu natijalar shuni ko'rsatadiki, EFL darslarida faqat grammatikaga asoslangan yondashuv o'rniga ko'proq interaktiv, jarayon-orientatsiyalangan metodlar zarur.

Tibbiyot talabalariga oid tadqiqotda (Mazdayasna & Tahririan, 2008), o'qish ko'nikmasi yana bir bor eng muhim til ko'nikmasi sifatida ajralib turdi. Talabalar klinik materiallar, darsliklar, va ilmiy maqolalarni tushunish zarurligini aytishgan. Tinglash va gapirish ko'nikmalariga ham katta ehtiyoj mavjud — ayniqsa, kasbiy muloqotlar va seminarlar uchun. Yozish esa nisbatan pastroq prioritetga ega, ammo hali ham tibbiy hisobotlar va maqolalar yozish uchun zarur deb hisoblangan. Talabalar va o'qituvchilar mavjud ESP kurslarini tanqid qilgan: kurs mazmuni, metodikasi, va o'qituvchi malakasi talab darajasiga javob bermaydi. Darslar soni kam, va kurslar ixtisoslik fanlaridan keyin o'tilmoqda, bu esa samaradorlikni kamaytiradi.

Ushbu uch tadqiqotning umumiy xulosasi shuki, mavjud ESP kurslar standart va "har bir talabaga bir xil" yondashuv asosida tuzilgan bo'lib, bu metod talabalar ehtiyojiga mos tushmaydi. Barcha kontekstlarda ehtiyojlar tahlili o'tkazilmagani sababli kurslar mazmuni va metodologiyasi amaliy ehtiyojlardan uzoqlashgan.



Munozara bo'limi

Ushbu maqolada tahlil qilingan uchta tadqiqot EFL/ESP kurslarida ehtiyojlar tahlili yo'qligi yoki yuzaki amalga oshirilganining salbiy oqibatlarini yaqqol ko'rsatadi. Har bir kontekstda — arxitektura, tibbiyot va boshlang'ich maktab darajasida — o'quvchilarning real ehtiyojlari kurs mazmuni, metodikasi va darsliklar bilan to'liq mos kelmaydi. Bu holat nafaqat til o'rganish samaradorligini pasaytiradi, balki o'quvchilarning motivatsiyasiga, o'zlashtirish darajasiga ham salbiy ta'sir qiladi.

Aliakbari va Boghayeri (2014) hamda Mazdayasna va Tahririan (2008) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ESP kurslari Eron oliy ta'lim muassasalarida ko'pincha kasbiy soha mutaxassislari bilan hamkorlik qilmasdan ishlab chiqiladi. Bu esa kasbiy til ehtiyojlarini chuqur anglamagan holda tayyorlangan kurslarga olib keladi. O'quvchilar ESP kurslarini faqat til o'rganish emas, balki bo'lajak kasbiy faoliyatga tayyorgarlik sifatida qabul qilayotgan bir paytda, bu kurslarning amaliy jihatdan foydasizligi ular orasida norozilik va umidsizlikni kuchaytiradi. Bu holatni Dörnyei (2010) tomonidan ilgari surilgan "motivatsion barqarorlik" nazariyasi bilan izohlash mumkin, ya'ni o'quvchilarning ehtiyojlariga mos kelmaydigan ta'lim ularning ichki motivatsiyasini pasaytiradi.

Tzotzou (2014) esa boshqa, ya'ni yosh o'quvchilar kontekstidagi ehtiyojlar tahlilini ochib berdi. Bu tadqiqotda o'quvchilarning shaxsiy qiziqishlari, didaktik uslublari va o'rganish uslublari hisobga olingan. Tadqiqot, ehtiyojlar tahlilini faqat til ko'nikmalari bilan cheklab bo'lmasligini, balki u o'quvchilar psixologiyasi, ijtimoiy fon, va motivatsiya bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi. Bu holat Hymes (1972) tomonidan ilgari surilgan "communicative competence" (kommunikativ kompetensiya) tushunchasiga to'g'ri keladi. Faqat grammatik bilim emas, balki tilni real kontekstda ishlata olish qobiliyati muhim.

Uch tadqiqotdagi umumiy xulosa shuki, ehtiyojlar tahlili nafaqat kursni boshida, balki kurs davomida va undan keyin ham takrorlanib turishi zarur. Bu jarayon uzluksiz bo'lishi, moslashtirish va yangilash imkonini berishi kerak. Hutchinson va Waters (2010) ehtiyojlar tahlilini ESP kurslarining yuragi deb atagan — agar bu bosqich noto'g'ri yoki yuzaki bajarilsa, kursning qolgan barcha qismlari (mazmun, metodika, baholash) samarasiz bo'ladi.

Bundan tashqari, ehtiyojlar tahlilining sifatli amalga oshirilishi uchun ko'p metodli (triangulyatsiyalangan) yondashuvlar qo'llanilishi lozim. Faqatgina so'rovnoma emas, balki intervyular, kuzatuvlar va diagnostik testlar orqali ham o'quvchilarning ehtiyojlari, qiyinchiliklari va umidlari chuqurroq o'rganilishi kerak. Shuningdek, o'qituvchilar va soha mutaxassislarning fikrlari integratsiyalangan holda kurs dizayniga ta'sir etishi zarur. Bu, ayniqsa ESP kurslarida, ya'ni kasbiy til ko'nikmalarini shakllantirishda, muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, ehtiyojlar tahlilini o'tkazish nafaqat foydali, balki zaruriy metodik amaliyotdir. Bu tahlil orqali o'quv dasturlarining kontekstga mosligi ta'minlanadi, o'quvchilar motivatsiyasi kuchayadi, va til o'rganish natijalari ancha



samarali bo'ladi. Har bir ESP/EFL kursining asosida ehtiyojlar tahlili yotishi lozim, aks holda ta'lim "umumiy, barchaga bir xil" yondashuvdan nariga o'ta olmaydi.

QO'LLANILGAN MANBALAR RO'YXATI:

Aliakbari, M., & Boghayeri, M. (2014). A Needs Analysis Approach to ESP Design in Iranian Context. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 98, 175-181. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.03.404>

Bray, M., Adamson, B., & Mason, M. (2007). *Comparative education research: Approaches and methods*. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-05594-7>

Dörnyei, Z. (2010). *Motivational strategies in the language classroom*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CB09780511667343>

Hantrais, L. (1995). *Comparative research methods*. *Social Research Update*, 13, 1-7. <https://sru.soc.surrey.ac.uk/SRU13.html>

Hutchinson, T., & Waters, A. (2010). *English for specific purposes: A learning-centred approach*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CB09780511733031>

Hymes, D. (1972). On communicative competence. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.), *Sociolinguistics* (pp. 269-293). Penguin.

Mazdayasna, G., & Tahririan, M. H. (2008). Developing a profile of the ESP needs of Iranian students: The case of students of nursing and midwifery. *Journal of English for Academic Purposes*, 7(4), 277-289. <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2008.10.008>

Usmonova D, (2025). INGLIZ TILIDAGI GRAMMATIK TUSHUNCHALARNI O'ZLASHTIRISHDA TILLARARO FARQLARNI HISOBGA OLISH. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/ZENODO.15734203>

Tzotzou, M. (2014). Designing and Administering a Needs Analysis Survey to Primary School Learners about EFL learning: A Case Study. *Preschool and Primary Education*, 2, 59. <https://doi.org/10.12681/ppej.62>